

Wstęp

Książka *Odnawialne źródła energii w Polsce wybrane problemy bezpieczeństwa, polityki i administracji* jest pionierską pracą na rynku polskim dotyczącą rozwoju energetyki odnawialnej. Do podjęcia tego wyzwania naukowego i intelektualnego skłoniła autorów obserwacja, z jednej strony, europejskich i światowych trendów w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE), wskazujących na dynamiczny rozwój branży energetyki odnawialnej, z drugiej strony, powolnego adaptowania się Polski do zachodzących w tym obszarze zmian. Koncepcja badań obejmuje interdyscyplinarną analizę zagadnienia rozwoju OZE w Polsce, tj. z perspektywy ekonomicznej, politologicznej, technologicznej i społecznej. Analizowane są zarówno bariery rozwoju branży OZE w kraju opierającym swą energikę na paliwach kopalnych i prezentującym tradycyjne podejście do bezpieczeństwa energetycznego, jak i wyzwania i szanse związane z szerszym wykorzystaniem OZE w polskim sektorze energetycznym. Mając na względzie interdyscyplinarny charakter badań, do udziału w projekcie badawczym zaproszono zarówno naukowców, jak również przedstawicieli biznesu i organizacji pozarządowych. W ramach realizacji projektu 28 kwietnia 2013 roku na Uniwersytecie Warszawskim odbyła się konferencja naukowa na temat *Odnawialne źródła energii w Polsce. Bezpieczeństwo – Ekonomia – Technologia – Społeczeństwo*. Stanowiła ona istotny element projektu, umożliwiając przedstawienie częściowych wyników badań prowadzonych przez zespół oraz poddanie ich pod szerszą dyskusję i krytykę zarówno ze strony świata nauki, biznesu, jak i polityki.

Rozwój energetyki odnawialnej wpisuje się w ekopozytywistyczne nastawienie do świata, które zakłada, iż postęp technologiczny pomoże rozwiązać istotne problemy. OZE niosą ze sobą taki właśnie potencjał, umożliwiając rozwiązanie jednego z najpoważniejszych globalnych zagrożeń, jakimi są zmiany klimatu. Implikacje szerokiego zastosowania OZE wykraczają jednak poza ramy walki ze zmianami klimatycznymi, ponieważ istotnie wpływają na życie społeczne, ergo na demokrację, sferę bezpieczeństwa, ekonomii i polityki międzynarodowej. Prezentacją tych

implikacji zajęli się autorzy niniejszej publikacji, którzy skoncentrowali się na polskim studium przypadku. Zawężający charakter publikacji wynika ze specyficznej roli Polski jako państwa, którego bilans energetyczny oparty jest na węglu oraz importowanej ropie naftowej i gazie. Sytuacja energetyczna kraju istotnie wpływa na jego politykę, tak na forum Unii Europejskiej, jak również w globalnych debatach na temat międzynarodowego reżimu ochrony klimatu, realizowanych m.in. w ramach Ramowej Konwencji w sprawie zmian klimatu i dorocznych konferencji przeglądowych – COP.

Książka składa się z czterech części. W części pierwszej dotyczącej bezpieczeństwa zaprezentowano cztery artykuły. Dr Krzysztof Książkowski analizuje wpływ energetyki odnawialnej na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski. Autor argumentuje, iż w długiej perspektywie czasowej rozwój energetyki odnawialnej stanowić może nie tylko źródło poprawy konkurencyjności polskiej gospodarki, ale również stanowić może sposób na uniezależnienie się od zmian cen ropy naftowej i gazu, które w istotny sposób oddziałują na poziom inflacji, jak również stabilność stóp procentowych i kursów walutowych. Zwraca uwagę, iż deficyt bilansu obrotów bieżących w znacznym stopniu jest wynikiem importu surowców energetycznych. Autor stawia tezę o nieuchronności przyjęcia regulacji w zakresie zwiększania udziału OZE w bilansie energetycznym Polski z powodu wzrastającej warunkowości w polityce europejskiej.

W drugim artykule dotyczącym wpływu OZE na bezpieczeństwo energetyczne Polski, dr Kamila Pronińska analizuje sytuację energetyczną i kulturę energetyczną Polski, podejmując próbę odpowiedzi na pytanie, na ile kraj ten może dołączyć do grona państw wykorzystujących na większą skalę OZE. Autorka prezentuje analizę potencjalnych korzyści, jak i wyzwań dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, jakie wiązałyby się z wyborem tego kierunku dywersyfikacji bilansu energetycznego i rozwoju sektora energetycznego. Autorka stawia tezę, że OZE mogą pozytywnie wpłynąć na wszystkie trzy wymiary bezpieczeństwa energetycznego, tj. geostrategiczny, ekonomiczny i ekologiczny, jednakże ich rozwój wymaga przezwyciężenia szeregu barier o charakterze techniczno-administracyjnym, ekonomicznym, politycznym, a także psychologiczno-kulturowym. W artykule autorka stara się odpowiedzieć na pytanie, czy możliwa jest zatem zmiana modelu wytwarzania energii w Polsce i ewolucja polskiej kultury energetycznej.

W trzecim artykule mgr Alina Sulowska ukazuje rolę energetyki odnawialnej w bezpieczeństwie energetycznym RFN. Autorka analizuje zagrożenia dla bezpieczeństwa energetycznego Niemiec zarówno te o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Pokazuje etapy wypracowania modelu polityki energetycznej, gdzie kwestia bezpieczeństwa energetycznego zawsze była wysoko pozycjonowana, opartego na trzech elementach: bezpieczeństwie dostaw energii po przystęp-

nych cenach, przy zachowaniu minimalnego wpływu na środowisko naturalne. Autorka wskazuje, iż czasami są one przeciwstawne, co rodzi trudności w realizacji strategii bezpieczeństwa energetycznego RFN. W swoim artykule przedstawia także istotę niemieckiej transformacji energetycznej, opartej na OZE i wskazuje, iż zwiększenie udziału OZE oznacza pojawienie się nowych wyzwań i kosztów inwestycyjnych. Również podkreśla znaczenie przykładu Niemiec dla innych państw Unii Europejskiej i wpływu polityki energetycznej tego państwa na bezpieczeństwo energetyczne całej Unii.

W czwartym artykule dr Wojciech Szewko przedstawia problematykę odnawialnych źródeł energii w kontekście istniejących teorii bezpieczeństwa energetycznego. Autor prezentuje miejsce OZE w teoriach bezpieczeństwa i bezpieczeństwa energetycznego. Zwraca uwagę na krytykę neoliberalnego podejścia do bezpieczeństwa energetycznego wskazując na relatywizację bezpieczeństwa ekonomicznego. Odwołuje się do koncepcji portfelowego i konstruktywistycznego podejścia do bezpieczeństwa energetycznego uznając, iż w tych podejściach tkwią istotne elementy poznawcze. Stawia tezę, iż z perspektywy konstruktywistycznej w Polsce nie wytworzyło się jeszcze przeświadczenie, wykraczające poza sferę deklaracyjną, o korelacji OZE – bezpieczeństwo energetyczne. W rezultacie w ujęciu konstruktywistycznym w polskiej sferze politycznej OZE nie są elementem systemu bezpieczeństwa energetycznego. Autor wskazuje, iż konieczna jest zmiana paradygmatu energetycznego nie tylko w Polsce, ale również na świecie.

Część drugą publikacji zatytułowaną „Polityka i społeczeństwo” otwiera artykuł dr Małgorzaty Kaczorowskiej, która analizuje miejsce OZE w programach partii politycznych w Polsce. Przedstawia stanowisko polskiego rządu koalicji PO-PSL wobec OZE, przechodząc następnie do analizy programów poszczególnych partii, takich jak PO, PSL, PiS, Ruch Palikota, SLD, PJN, Zieloni 2000. Na podstawie analizy programów partii autorka dzieli je na trzy zasadnicze grupy: pierwsza obejmuje bezwzględnych zwolenników wprowadzania i wsparcia odnawialnych źródeł energii (w tej grupie znajdują się: Zieloni 2004, Ruch Palikota i SLD); w skład drugiej wchodzi umiarkowani zwolennicy, priorytetowo traktujący raczej wspieranie tradycyjnych dla polskiej gospodarki źródeł energii (do niej zaliczyć należy PiS i partię PJN); oraz całkowitych przeciwników wspierania i promowania OZE w Polsce (PO z Solidarną Polską na czele).

Drugim artykułem w części poświęconej polityce i społeczeństwu jest artykuł dr. Bartłomieja Biskupa na temat „Postrzeganie odnawialnych źródeł energii przez Polaków”. Autor opiera się na badaniach wykonanych przez Instytut Homo Homini w ramach niniejszego projektu badawczego. Zdaniem autora postrzeganie OZE wynika z potocznej wiedzy na temat kosztów, bezpieczeństwa oraz rentowności poszczególnych typów energii. Sądzi, iż przy udzielaniu odpowiedzi na

pytania Polacy kierowali się zapamiętanymi hasłami kampanii promujących energię wiatrową oraz słoneczną. Stwierdza, iż badania wskazują na niewielkie poparcie dla energetyki atomowej, co wynika z negatywnych skutków eksploatacji elektrowni atomowych w regionie (Czarnobyl 1986) i na świecie (Fukushima 2011), chociaż badani nie wykluczają konieczności rozwoju tego typu energetyki przez państwo i dostrzegają jej niski koszt. Zdaniem autora interesujące jest, że badani postrzegają odnawialne źródła energii jako tańsze niż tradycyjne, stąd też opowiadają się za rozwojem OZE i ewentualnym ich dofinansowywaniem z publicznych środków.

W kolejnym artykule autorstwa mgr Marty Kocon poddano analizie stosunek społeczeństwa do energetyki wiatrowej w Polsce. Wnioskowanie przeprowadzono od skali mikro przez makro po mezo, gdyż zachowania konsumentów (mikro) i polityka energetyczna kraju (makro) dają tło dla badania społeczności lokalnych (mezo). W kontekście uwarunkowań społecznych poziom mezo jest najistotniejszy dla inwestorów, gdyż społeczności lokalne mogą przyczynić się do nieuzasadnionej blokady inwestycji. Artykuł zawiera również przykładowe zalecenia dla sfery publicznej i prywatnej w procesie kreacji pozytywnego stosunku do branży.

Trzecią część książki – „Administracja publiczna” – rozpoczyna artykuł dr. Arkadiusza Sekścińskiego na temat „Rozwój energetyki wiatrowej w Polsce – ekonomia vs. polityka”. Autor wskazuje w nim na istotną rolę administracji publicznej oraz regulacji prawnych dla rozwoju bądź blokowania rozwoju tej gałęzi energetyki odnawialnej. Wskazuje na znaczenie rozwoju energetyki wiatrowej dla budżetów gminnych oraz porusza zagadnienie znaczenia poparcia społecznego dla rozwoju energetyki wiatrowej. W artykule podjęty został także temat perspektywy rozwoju energetyki wiatrowej w Polsce.

Drugi artykuł tej części publikacji poświęcony jest analizie dobrych praktyk w planowaniu farm wiatrowych w Niemczech. Mgr inż. Magdalena Wolicka prezentuje w nim niemieckie rozwiązania, które pozwalają regulować najbardziej kontrowersyjne kwestie związane z budową farm wiatrowych, podnosząc skutecznie poziom akceptacji społecznej dla tego rodzaju inwestycji. Działania o charakterze regulacyjnym skutkują rozwojem idei społecznych farm wiatrowych. Zaprezentowane zagadnienia opierają się na istniejących regulacjach prawnych i dotyczą wytycznych do planowania farm wiatrowych w poszczególnych landach, ochrony ptaków i nietoperzy, wyceny finansowej kompensacji krajobrazowej oraz działań edukacyjnych.

Czwartą część publikacji dotyczącą perspektyw rozwoju OZE w Polsce otwiera tekst dr. Mirosława Szulczyńskiego. Autor ukazuje zagrożenia i wyzwania dla bezpieczeństwa energetycznego Polski związane z możliwością pojawienia się w niedalekiej przyszłości braków energii elektrycznej na rynku. Stawia on tezę,

iz częściowa wina za taki stan rzeczy spada na elity polityczne, które nie zadbały o należyte spójny program inwestycyjny sektora energetycznego i blokują rozwój OZE. Zdaniem autora zaległości w tym obszarze są niemożliwe do odrobienia, ze względu na długi cykl inwestycyjny dla dużych elektrowni, tym samym deficyt energii elektrycznej może wystąpić już w 2016 roku, kiedy zgodnie z zawartymi umowami z Komisją Europejską, zostaną zamknięte przestarzałe, niespełniające wymogów środowiskowych elektrownie. Autor upatruje w OZE szanse na domknięcie bilans energetycznego Polski, równocześnie jednak prezentuje istniejące prawno-ekonomiczne bariery dla wzrostu wykorzystania OZE w Polsce.

Ostatni z prezentowanych w publikacji artykułów dr. Kacpra Szuleckiego i Dariusza Szweda podejmuje temat społecznych aspektów wykorzystania OZE. Autorzy stawiają pytanie o drogę do energetycznej demokracji. W artykule przedstawiono tezę, iż energetyka odnawialna zaczyna być postrzegana przez wszystkie siły polityczne jako nieunikniona ścieżka gospodarczego rozwoju, różnice w proponowanej szybkości i skali rozwoju OZE zależą między innymi od zrozumienia ich pozytywnych społecznych aspektów. Autorzy wychodząc od konceptualizacji polityki energetycznej, w której społeczeństwo jest podmiotem, zaproponowali pięć poziomów oddziaływania sektora OZE na społeczeństwo. Używając tej kategoryzacji omówili dotychczasowe doświadczenia niemieckie, by następnie zestawić je ze stanem sektora OZE w Polsce. Autorzy zaprezentowali serię wniosków i rekomendacji dotyczących optymalnego wykorzystania społecznego potencjału OZE w Polsce.

Szczególne podziękowania cały zespół badawczy składa Instytutowi Homo Homini, który nieodpłatnie przeprowadził badania dotyczące postaw Polek i Polaków w stosunku do OZE, jak również całemu wydawnictwu *Elipsa* z jej szefem dr. Włodzimierzem Ulickim za pomoc, dobre słowo i wsparcie publikacji wyników niniejszego projektu badawczego.

*Krzysztof M. Książkowski
Kamila M. Pronińska*

Warszawa, lipiec 2013